

Marit Strindlund. Foto: Charlotta Tengroth

Call Me Madame Maestro

Call Me Madame Maestro är en film om musikens makt och kraft. Den förmedlar erfarenheter från den klassiska musikvärlden, sett ur kvinnans blick, i ett perspektiv av 30 år. Filmen reflekterar i bild, ljud och musik, frågan vad det innebär att vara kvinnlig dirigent. Händelser i nuet, ställs i perspektiv till det förflutna. Det har skett förändringar över årens lopp, men som den amerikanska kompositören och dirigenten, Victoria Bond uttrycker det: "The fight is not over, yet".

Call me Madame Maestro är en uppföljare och fortsättning av långfilmsdokumentären *Dirigenterna - A Woman is a risky bet*, som hade premiär för 30 år sedan.

Då, för 30 år sedan, mötte regissören Christina Olofson dirigenter från Sverige, Norge, Ryssland och USA, och hon skildrade det motstånd som Kerstin Nerbe, Ortrud Mann och flera andra kvinnliga dirigenter mötte när de började sin dirigentbana. Det var kvinnor som skapade historia. De bröt mot traditionerna och skapade ny historia. Denna brytningstid skildrade Christina Olofson i *Dirigenterna - A Woman is a risky bet*.

Nu återvänder Christina Olofson till musikens värld och dirigenterna, de kvinnliga, i filmen *Call Me Madame Maestro* med frågeställningen -Har det skett någon förändring?

EN FILMHANDLEDNING FRÅN FOLKETS BIO
Rekommenderad för årskurs 8 - gymnasiet

Lärohandledning

I den här handledningen har vi valt att fördjupa oss i tre frågeställningar:

1. Jämställdhet
2. Musik: Dirigentrollen och symfoniorkester
3. Filmiskt berättande.

1. Jämställdhet

Samtidens dirigent manligt-kvinnligt

Att vara kvinna och dirigent var och är motsägelsefullt. Dirigenten har ansetts vara den högsta av alla i en (musikalisk) hierarki. Längre ansågs det att enbart män kunde bli dirigenter. Det har gradvis förändring. Men hur mycket genomsyrar samhällets syn på jämställdhet, konstmusikvärlden? Hur stark är egentligen vår jämställdhet när vi synar den, vilken genomslagskraft har den?

Du kan inte bli vad du inte kan se, ett uttryck som betonar betydelsen av kvinnors inträde inom olika yrkesområden.

”Om man tänker på sportvärlden är det ingen tillfällighet – att det kom mycket tennisspelare från Sverige, eller slalomåkare – för ni hade Björn Borg och Ingemar Stenmark. Vi har inte sett samma respons i Finland, medan vi hade backhopparna, för vi hade Matti Nykänen. Det man växer upp med, att vi är bra på det här, fortsätter ofta.”

– Anna-Maria Helsing, dirigent

- Vad betyder jämställdhet?
- Har vi nått så långt som vi vill när det gäller jämställdhet?
- Vad förknippar/associerar du med jämställdhet?
- Går det att se förändringar för kvinnan i ledande ställning över tid, 5, 10 år tillbaka?
- Vad är auktoritet?
- Vad är makt?
- Går det att se likheter med andra manliga, auktoritära yrken när det gäller kvinnans situation?
- Har man samma tillit eller mer förtroende för det kön man själv identifierar sig som?
- Hur kan vi förändra attityder och värderingar? Vill vi förändra något?
- Diskutera kroppsspråk. Betyder det något när man vill få sin vilja igenom? Hur uttrycker ni er när ni vill få er vilja igenom?
- Måste en kvinna vara skickligare än en man för att komma fram? Har det förändrats?
- Finns det andra områden i samhället som fortfarande anses vara manliga domäner?
- Samtidens dirigent – vad berättar hon och finns hon?
- Vad händer när en förändring sker? Varför sker den och hur?

JoAnn Falletta. Foto: Charlotta Tengroth

Nedan följer några citat för att inspirera till diskussion och eftertanke:

Ur Dirigenterna – A woman is a Risky bet

”Det är en så konservativ, traditionell plats- att allt som inte har gjorts förut, omedelbart ses som misstänkt. Jag tror att för en chef, för en orkester, så är en kvinna en riskabel chansning. Det finns inga garantier för att experimentet skall lyckas.”

– Victoria Bond, dirigent

Ur Call Me Madame Maestro

”Idag kanske man inte säger det rakt ut men många gånger finns det outtalat, underförstått; Varför ska jag undervisa kvinnor? De ska ändå bara diska och laga mat sen.”

– Marit Strindlund, dirigent Folkoperan

”När jag lyssnar på andra kvinnor med alla slags yrken – inte bara dirigenter, så gör de samma sak som jag. De saboterar för sig själva genom att inte göra det som krävs.”

– JoAnn Falletta, dirigent Buffalo

”Det finns en sån intuitiv ... förmåga att förstå och att se vem den här personen som ska leda dem är.”

– Kerstin Nerbe, dirigent

”Det finns alltid en känsla av att man är en bluff och att man är fel slags människa på den här platsen. Känslan av att vara en bedragare.”

– Cayenna Ponchione-Bailey, forskare, dirigent

”Det är viktigt att det finns kvinnliga utövare inom vårt yrke. Annars betyder det att man ignorerar halva begåvningsreserven, halva befolkningens erfarenheter och halva befolkningens konstnärliga vilja. Om de råkar yttra sig och vill vara utövande konstnär som dirigent – och inte ska erkännas, inte ges möjlighet att utvecklas, inte få plats – så är det ett stort demokratiskt problem, om inte annat.”

– Marit Strindlund, dirigent

”Vi har inte spräckt de stora glastaken. Vi har inte kommit dit att vi litar på kvinnor på samma sätt som vi litar på män. Vad är det för värden som vi framhåller? Mångfaldsfrågor påverkar oss alla.”

– Cayenna Ponchione-Bailey, forskare, dirigent

”’Kvinnlig dirigent’ är fortfarande nåt väldigt annorlunda. Nu är folk rädda för att säga: ”Vi vill inte anlita henne för att hon är kvinna.” Nu kan de inte säga det. Men de kan fortfarande göra det. Striden är inte över än.”

– Victoria Bond, dirigent

2. Musik: Dirigentrollen och symfoniorkester

Den klassiska musikvärlden är ett mikrokosmos av vårt samhälle. Tradition och identifikation med det förflutna har stor makt.

Dirigering i någon form har funnits ända sedan 1400-talet. Noterna hade vid denna tid inte taktstreck så för att få orkestern att vara samspelt gällde det att hålla ett fast tempo med handfasta metoder, som till exempel att med en stålskodd käpp dunka takten i golvet. Det fanns också mer stillsamma metoder som att använda hoprullade notblad och med det dunka i notstället. Taktpinnen, som vi idag associerar till en dirigent, introducerades i början av 1800-talet av Carl Maria Weber. En tysk kompositör, dirigent musiker och kompositör som levde mellan 1786-1826.

Den första kvinnliga dirigenten i Sverige var Elfrida André. Hon levde mellan 1841-1929 och var pionjär på många sätt, organist, kompositör och dirigent. I modern tid var det Ortrud Mann som fick öppnaden vägen för andra kvinnliga dirigenter. Ortrud Mann fick sin första anställning 1944 på Hippodromen i Malmö.

Orkestern är dirigentens instrument

I *Call Me Madame Maestro* skildras de olika dirigenternas karaktärer och drivkrafter, deras olika sätt att ge uttryck åt musiken, och deras syn på vad som är betydelsefullt i arbetet.

- Vilken typ av musik är det som förekommer i filmen? Se bilaga med titellista.
- Lyssna på något av styckena. Vilken typ av musik är det. Vilken känsla förmedlar den?
- Prova att slå, klappa takten.
- Idag används den klassiska musiken på många sätt, som inspiration till dagen musik, inspiration för exempel David Bowie, med flera, inom dataspelsvärlden...
- Finns det en dress code i en orkester? Går den att förändra?

3. Filmiskt berättande

Film och musik erinrar om varandra – rytm, tid, andning.

Tiden, en spänningskurva som finns såväl inom filmscenen som mellan scenerna i filmen. Detsamma gäller musiken där det är dirigenten som tolkar en känsla, skapar en fantasi och en rytm utifrån partituret. Dirigenten vars instrument är orkestern blir en möjliggörare, för att få musikerna i orkestern att göra sitt yttersta och nå en fulländning av verket. Detsamma gäller filmregissören.

Varje film är unik och kräver sin metod. Dokumentärfilm är en process där behovet av öppenhet inför vad som sker när projektet lämnar ”skrivbordet” är avgörande för filmen. Christina Olofsons metod för dokumentärfilm utgår från att låta rekognosering och inspelning pågå parallellt. Viktigt att ha en insikt om att det är en process och ett utforskande av temat som skildras.

Idag talar vi om en kreativ dokumentär för att avskilja den från det vi kan kallar ett reportage.

Den franska regissören Agnès Varda talar om:
”Förhållningssätt – alla kreativa processer i arbete med film är hantverk. Att välja ämne, plats, årstid, filmteam, kamerainställningar, lins, ljus. Men också attityden man har mot människor. Sedan klippningen och dess rytm”.

En regissör har ett förhållningssätt, en etik, en etisk kompass. Det handlar om ett seende.

Att diskutera:

- Vems världsbild gäller i filmen?
- Att göra film är att ge en tolkning av världen. Makt att tolka och förmedla en verklighet. Skapa och ge identifikation.
- Vad är verklighet? Finns kravet på sanning och vad innebär det i så fall?
- Är sanningsbegreppet viktigt?

Sanningsbegreppet eller autenticitet finns ständigt som en diskussion om vad dokumentärt är. Vi talar om vikten av äkthet, trovärdighet och sanning som genomsyrar filmen.

”Det är svårt att leva i en oskildrad värld”

ett citat av den polske filmskaparen Krzysztof Kieslowski
(Röda, Vita, Blå filmerna, Veronikas dubbelliv, med flera.)

Stina Widén. Foto: Charlotta Tengroth

MEDVERKANDE DIRIGENTER

Kerstin Nerbe är en av våra första svenska kvinnliga dirigenter, en efterföljare till Ortrud Mann. Båda medverkade i filmen *Dirigenterna*. När Kerstin var ung mötte hon Ortrud och insåg att också kvinnor kan dirigera. Kerstin utformade sin egen plattform i skapandet av Folkoperan i Stockholm, tillsammans med Claes Fellbom. Utifrån den positionen turnerade hon sedan runt i världen.

JoAnn Falletta medverkade också i *Dirigenterna*. I dag är hon chefsdirigent för två amerikanska stora orkestrar i USA: Buffalo Philharmonic Orchestra i Buffalo, New York och Virginia Symphony Orchestra i sydöstra Norfolk. Hon turnerar mycket och räknas som en av de mest betydelsefulla dirigenterna i världen.

Victoria Bond var vid tiden för förra filmen verksam som dirigent i New York och hade påbörjat en karriär som kompositör. Idag möter vi henne i Baden-Baden, där hennes nyskrivna opera *Clara* om Clara Schumann repeteras.

Marit Strindlund efterträdde Kerstin Nerbe 2013, som chefsdirigent och musikalisk ledare på Folkoperan. Hon är sedan hösten 2020 konstnärlig chef för musiken vid Kulturhuset Spira i Jönköping.

Anna-Maria Helsing är opera- och symfoniorkesterdirigent med utbildning från Sibeliusakademien i Finland. Helsing har dirigerat alla ledande finska orkestrar och en rad kända orkestrar i andra länder.

Stina Widén är en ung tidigare jazzsaxofonist som utbildar sig till dirigent i Norge, vilket hon anser ger henne bättre möjligheter att göra det hon brinner för.

Cayenna Ponchione-Bailey är dirigent i Oxford och forskare inom genusvetenskap och musik. Cayenna är uppvuxen i Fairbanks, Alaska, i ett enkelt hem utan musikbakgrund, till skillnad mot sina kollegor som oftast kommer från välbeställda hem.

Julia Jones är operadirigent och efterfrågad på Stockholmso-peran. ”Utan musiker har jag inget jobb”, säger hon. Genom att påpeka och understryka att det är en kvinna som står framför orkestern skapas problem – där de inte finns, enligt henne. Hur man kommunicerar och leder är det centrala.

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Regissör & Producent: Christina Olofson
 Samproducent: Daniella Elmquist Prah
 Medverkande: Kerstin Nerbe, JoAnn Falletta, Victoria Bond, Marit Strindlund, Anna-Maria Helsing, Stina Widén, Cayenna Ponchione-Bailey & Julia Jones
 Foto: Charlotta Tengroth FSF
 Ljud: Jonas Goldmann
 Klipp: Britta Norell SFK
 Ljuddesign/Slutmix: Per-Henrik Mäenpää
 Grafisk design: Katarzyna Piórek
 Postproduktion koordinatör: Michael Sevholt
 Grading: Fateh Shams
 DC: P Christer Engström
 Subtitles: Peeter Sällström Randsalu
 Poster: Gabriel Wentz
 Produktionsansvarig: Lisa Widén och Beata Mannheimer, Film Capital Stockholm
 Producerad av: CO.FILM i samproduktion med Film kreatörerna och Film Capital Stockholm.
 Med stöd av: Göteborgs Stad, Konstnärsnämnden, Stiftelsen Längmanska Kulturfonden, Helge Ax:son Johnsons Stiftelse och Lauritzenska stiftelsen
 Land och år: Sverige, 2021
 Språk: Engelska/svenska
 Längd: 78 min
 Format: DCP
 Distribution: Folkets Bio

Filmen inspelad 2014-2020
 © CO.FILM 2021

MUSIK

Stavanger - grupp
 Jukka Iisakkila Dirigent
 Michael Aaberg Thomsen
 Britt Haaland
 Magne Østlie Hjelmervik
 Stine Sivertsen
 Ingvild Kjæstad Sæterli
 Stina Widén
 Musik: Torstein Aagaard-Nilsen, Janitsjar-Fest
 Gustav Holst, Second Suite in F

Repetition Operan Coraline
 Dirigent: Anna-Maria Helsing och Marit Strindlund
 Folkoperan, KammarensembleN
 Musik: Mark-Anthony Turnage
 Libretto: Rory Mullarkey efter Neil Gaimans roman *Coraline*
 Framförs med tillstånd av Boosey & Hawkes Publishers Ltd.
 Översättning: Carin Bartosch Hedström
 Piano, Repetitör: Dmitry Tyapkin

Sångare:
 Robyn Allegra Parton, Ulrik Qvale, Helgi Reynisson, Lovisa Sandenskog, Hillevi Martinpelto, Ingrid Tobiasson, Jacqueline Miura, Fredrik Zetterström
 En samproduktion med Royal Opera House London, Opéra de Lille, Theater Freiburg och Victorian Opera

Repetition Operan La Ville Morte, Nadia Boulanger
 Dirigent: Anna-Maria Helsing
 Göteborgsoperan, Göteborg
 GöteborgsOperans Orkester
 Sångare: Katarina Karnéus, Anton Ljungqvist, Matilda Paulsson

Repetition Norrlandsoperans Symfoniorkester, Umeå
 Dirigent: JoAnn Falletta
 Musik: B. Tommy Andersson, Döden i Venedig
 Léo Weiner, Hungarian Folk Dance Suite
 György Ligeti, Concert Romanesc

Repetition Göteborgs Symfonikerna, 2014, Göteborg
 Dirigent: JoAnn Falletta
 Musik: Paul Dukas, Trollkarlens lärling
 Foto: Lisa Hagstrand
 Ljud: Staffan Elmquist

Repetition av Operan Aida, av Giuseppe Verdi
 Dirigent: Julia Jones
 Kungliga Hovkapellet
 Sångare; Maria Katzarova, Alessio Cacciamani

Repetition Operan Clara, Baden-Baden
 Kompositör: Victoria Bond
 Libretto: Barbara Zinn Kriege
 Konstnärlig ledare, Dirigent: Michael Haser
 Regissör: Carmen C Kruse
 Dramaturg: Rebecka Meyer
 Pianist, repetitör: Olga Wien
 Sångare: Theresa Immerz, Pascal Zurek

Solokonsert Baden-Baden
 Sopran: Ina Kancheva
 Pianist: Maria Sofianska
 Text: Beatrix Borchard

Repetition Marimba Concerto, Dorchester Abbey, Oxford
 Dirigent: Cayenna Ponchione-Bailey
 Musik: Marimba Concert, Rosauero
 Orchestra of St John's
 Solist: Gregor Thompson

Conducting Masterclass
 Cayenna Ponchione-Bailey, John Traill
 Dirigent: Lucia Švecová
 Oxfordshire County Youth Orchestra